

OSVRT NA PRILOG O NAUČNOJ TRIBINI INSTITUTA

Pregledni članak Draška Grbića „Naučna tribina Instituta za filozofiju i društvenu teoriju“, pripremljen kao deo projekta „Prezentacija Instituta na Internetu“, objavljen u institutskom časopisu *Filozofija i društvo*, XV/1999, str. 171-232, rađen je s velikom ambicijom da predstavlja pokušaj doprinosa hronologiji/istoriji Instituta i „kulturnoj arheologiji“. O veličini te ambicije govori najbolje podatak da je u kulturi u kojoj često naučne i stručne knjige nemaju odgovarajuće pojmovne, imenske i druge indekse, ovaj pregledni članak ima čak tri indeksa: indeks predavača, indeks učesnika u diskusiji i indeks institucija i mesta rada predavača na naučnoj tribini IFDT 1992-1999.

Imao sam čast da saradujem sa Centrom za filozofiju i društvenu teoriju od osnivanja, a od septembra 1985. godine da budem i njegov stalni saradnik. Temeljno sam upoznat sa načinom i oblicima rada Instituta. Da bi čitaoci *Filozofije i društva*, šira naučna javnost i korisnici prezentacije Instituta na Internetu bili preciznije obavješteni o radu naučne tribine, želim da ukažem na neke nedorečenosti, nepreciznosti, pa i, blago rečeno, netačnosti, u pomenutom članku.

Već prva rečenica u članku Draška Grbića „Naučna tribina Instituta za filozofiju i društvenu teoriju“: „Razgovori sredom u Institutu održavaju se od samog osnivanja Instituta, odnosno Centra za filozofiju i društvenu teoriju – od 1981. godine“ (str. 171) je netačna. Nastao pod velikim pritiscima međunarodne i domaće intelektualne javnosti da se „reši pitanje“ političkom samovoljom sa Beogradskog univerziteta oteranih profesora Filozofskog fakulteta koji su pripadali beogradskom delu *Praxis* grupe, Centar za filozofiju i društvenu teoriju je samo povremeno organizovao šire stručne sastanke i naučne skupove. Neke od ideja za naučne skupove bile su

grubim političkim i administrativnim pritiscima onemogućene. U veoma otežanim okolnostima stalnog političkog pritiska i pretnje represijom, kolege u Centru su radile s velikim entuzijazmom. U radu na projektima angažovale su spoljnje saradnike i veoma brzo afirmisale Centar kao instituciju u kojoj se kvalitetno radi. Naravno, u Centru su povremeno, dosta retko – što je razumljivo s obzirom na okolnosti u kojima je tada Centar radio – održavani stručni sastanci i naučni skupovi. Da je redovnih „razgovora sredom“ bilo u tom prvom periodu, verovatno bi ih tako uporan istraživač kao što je Draško Grbić, uz pomoć kolega koji su tada radili u Centru rekonstruisao. Namesto takvog pokušaja, autor „proširuje temu“ i unosi metodska zbrka u svoj rad o tribini. Navodi nazive projekata i imena rukovodilaca i saradnika na projektima za period od 1981. do 1996. godine. Jedino za projekt *Individualni i kolektivni identitet u postkomunizmu*, za period 1996-2000. godina nema adekvatnih podataka, niti napomene gde čitaoci časopisa i korisnici prezentacije mogu da nađu podatke o rukovodiocu, saradnicima i svim temama koje je taj projekt sadržavao. Kako je autor dao napomene i uz manje značajne podatke, radi se svakako o krupnom propustu. Istina, on će na strani 201. pod br. 159. navesti da je o tom projektu održana naučna rasprava u kojoj je učestvovalo 18 naučnih radnika koji nisu saradnici na projektu. Navešće da su prilozi trojice kolega – Živote Đorđevića, Ljubomira Madžara i Zorana Vidojevića – objavljeni u časopisu *Filozofija i društvo*, IX-X/1997, ali ni tu neće biti imena ni jednog saradnika na realizaciji projekta niti će biti navedena bilo koja pojedinačna istraživačka tema. Ili je po jedinstvenom „ključu“ trebalo navesti sve projekte, ili nije trebalo navoditi ni jedan. Štaviše, ako su navedena dva projekta (1991-1995) koja obuhvata izveštajni period za „tribinu sredom“, onda je propust da se ne navede i treći projekt još neobičniji. Ni pomenuta činjenica da se svakog ponedeljka vode stručni razgovori o radu saradnika na realizaciji projekta *Individualni i kolektivni identitet u postkomunizmu* ne doprinosi razjašnjenju. Ti, pet godina dugi, stručni razgovori samo govore o jedinstvenoj praksi u realizaciji projekta, neuobičajenoj u Beogradu, bar kada je reč o društvenim naukama. Teme „tribine sredom“ ni ranije nisu bile striktno povezane sa predmetima pojedinih projekata, pa je nejasno zašto se autor odlučio da u osvrtu na rad tribine uopšte govori o projektima.

Kada je reč o voditeljima tribine, zanimljivo je da Draško Grbić ne navodi *jedino* moje ime, mada mu je veoma dobro poznato da sam skoro dve godine vodio tribinu i za razliku od nekih voditelja nisam to smatrao „teškom i nametnutom obavezom“. Reći će „Tribinu je prvo vodio direktor Instituta“ (str. 174), ali neće pomenuti ime. Postoje, istina, ljudi kojima su funkcije i titule značajnije od imena. Pretpostavljam, međutim, da Draško Grbić ne spada u takve ljude i da se ne bi prijatno osećao da sam namesto njegovog imena naveo njegovu funkciju u Institutu – pomoćnik direktora za administrativne i finansijske poslove. Ni do funkcije ni do titule nikada nisam držao niti držim, ali do ličnog imena mi je stalo. Bez lažne skromnosti ću reći: *ne samo da sam vodio tribinu skoro dve godine, nego sam „tribinu sredom“ osnovao i organizovao kao redovni oblik rada u Centru/Institutu*. Drašku Grbiću je to veoma dobro poznato, a njegovoj savesti ostavljam pitanje zašto je to prećutao.

Štaviše, kolegijalno sam mu ustupio lične beleške o radu tribine. Vraćajući mi ih, zahvaljivao se, ističući da su mu koristile. U članku se, s razlogom, zahvaljuje drugim kolegama, ali moju pomoć prećutkuje. Zaključak je jednostavan: ili je mene obmanjivao kada je izjavljivao da su mu moje beleške koristile, ili sada obmanjuje čitaoce časopisa i korisnike prezentacije kada jedan, uveren sam bitan, izvor za prvi period rada tribine prećutkuje. U oba slučaja zajednički imenitelj je obmana.

Nejasno je zašto je Draško Grbić međunarodni naučni skup „Interkulturalnost u multietničkim društvima“, uvrstio u pregledni članak o radu tribine (str. 175. i 1185-6.) Tačno je da sam imao „ambiciozni“ projekt – ne četvorogodišnji, kako piše, nego petogodišnji projekt o interkulturalnosti – a ne multikulturalnosti, kako je zabeležio – koji sam realizovao uz redovnu podršku Saveta Evrope i delomičnu Univerziteta u Klagenfurtu i Westminster fondacije iz Londona¹. U realizaciji tog projekta su mi pomagale i učestvovala

¹ Reč je o pet međunarodnih naučnih skupova o interkulturalnosti: „Interkulturalnost u multietničkim društvima“ (1994), „Ka jeziku mira“ (1995), „Granice – izazov interkulturalnosti“ (1996), „Interkulturalnost *versus* rasizam i ksenofobija“ (1997) i „Interkulturalnost i tolerancija“ (1998). Radovi pripremljeni za ove skupove objavljeni su u pet knjiga, višejezično. Objavljeno je ukupno 203 priloga učesnika iz Jugoslavije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Grčke, Bugarske, Rumunije, Madarske, Austrije, Italije, Švajcarske, Francuske, Irske, Velike Britanije, Holandije, Nemačke, Poljske, Rusije, SAD, Kanade i Australije. Prilozi su

koleginice i kolege iz Instituta. Međutim, taj projekt nikada nije postao projekt Instituta za filozofiju i društvenu teoriju. Prvi naučni skup, 2-4. juna 1994. godine je održan u vreme striktnih sankcija i učešće kolega iz inostranstva bilo je moguće samo na osnovu individualnih poziva. Bilo kakva institucionalna saradnja bila je nemoguća, jer bi inostrani učesnici u svojim zemljama bili izloženi rizicima kazni. Sve što je u Institutu bilo korišćeno ili urađeno bilo je posebno plaćeno kao usluga. Kada su sankcije na naučnu i kulturnu saradnju bile ukinute, ponudio sam da projekt međunarodnih skupova preuzme Institut, ali sam odbijen, s napomenom da bi to „bilo nezgodno s obzirom na stav Ministarstva za nauku i tehnologiju Vlade Republike Srbije“. Sećajući se jednog raspisa akademika Dušana Kanazira kao Ministra za nauku i tehnologiju, ovaj stav direktora Instituta prof. Svetozara Stojanovića mi se učinio razložnim i ja sam ga bez primedbi prihvatio, mada su pojedini saradnici Instituta i dalje učestvovali u radu naučnih skupova o interkulturalnosti i pomagali mi u radu.

Dodatnu nesmotrenost je Draško Grbić učinio kada je podatke o pomenutom skupu naveo prema sadržaju objavljene knjige. Naime, neke kolege su učestvovali u radu skupa, ali nisu dale priloge, a neki su dali svoje priloge za knjigu, ali nisu učestvovali u radu skupa. Kako taj skup ne spada u rad tribine, besmisleno je navoditi sva ogrešenja u tom pravcu.

Sitnija ogrešenja o činjeničko stanje ili profesionalni rad ostaviću po strani. Tu pre svega mislim na odvajanje indeksa predavača od indeksa institucija u kojima su predavači bili zaposleni („hajd' Alija nek' je više vojske“), pogrešno navođenje institucija za neke od predavača, besmisleno navođenje broja neevidentiranih učesnika u radu pojedinih tribina (prema pretpostavljenom pro-

u pravilu objavljeni bez prevoda na srpsko-hrvatskom, srpskom, hrvatskom, slovenačkom, bosanskom, makedonskom, engleskom, ruskom, francuskom i nemačkom jeziku. Svoje priloge u tim knjigama objavilo je i 18 stalno zaposlenih saradnika Instituta. Osim poznatih imena jugoslovenske nauke (Zagorka Golubović, Svetozar Stojanović, Varady Tibor, Vojin Dimitrijević, Ranko Bugarski, Nebojša Popov i drugi), objavljeni su i prilozi Hans Magnus Enzenbergera, Edgara Morina, Jean-Pierre Faye, Adama Mihnjika, Petra-Emila Miteva, Dubravka Škiljana, Anthony Oberschalla, Dunje Rihtman Augustin, Rade Iveković, Predraga Matvejevića, Roberta Millera i drugih. Shvatajući da sam suočen sa ogromnim poslom, u organizaciji prva tri skupa mi je pomogao i Draško Grbić, na čemu sam mu iskreno zahvalan.

sečnom broju od četiri učesnika, opet „hajd' Alija nek' je više vojske“), kao da te praznine u evidenciji nisu mogle biti rešene opštom napomenom. Kako Draško Grbić ima fini osećaj za grafička rešenja, čudi me da je navodio „prazne“ brojeve koji ništa ne govore.

Ma koliko da je smatram korisnom, ne krijem da sam imao i imam izvesne rezerve prema *načinu* prezentacije Instituta na Internetu. Rad Draška Grbića „Naučna tribina Instituta za filozofiju i društvenu teoriju“ pokazuje da moje rezerve nisu bile neosnovane. Nadam se da sam to dokazao ovim osvrtom na jedan segment te prezentacije. S izvesnom tugom prisećam se neke zbirke članaka Lava Trockog izdate u Engleskoj pod naslovom *Staljinistička škola falsifikata*. Na koricama su dve skoro identične fotografije. Na prvoj, originalnoj, vidi se Lenjin kako drži govor na nekom mitingu, a pored njega stoji Trocki. Na drugoj, koju je staljinski aparat decenijama upotrebljavao u propagandne svrhe Trockog nema. Iščezao je. Ne poredim sebe s Trockim, niti Draška Grbića sa staljinističkim aparatčicima, ali ne bih volio da prezentacija Instituta na Internetu podlegne tom maniru. Stoga sam osetio potrebu da reagujem, s nadom da nisam beznadežno zakasnio.

Uveren sam da veliku ambiciju koji je Draško Grbić demonstrirao objavljivanjem svog preglednog članka o tribini treba da prati i odgovarajuća profesionalnost u radu, kao što sam duboko uveren da će autor steći odgovarajuće iskustvo i u budućem radu biti solidniji. U tom pravcu želim mu uspeh.

u Kumodražu, 10. februara 2001.